

Отримано: 20 червня 2022 р.

Прорецензовано: 30 липня 2022 р.

Прийнято до друку: 15 серпня 2022 р.

e-mail: olga.petriv@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2022-14(82)-13-16

Петрів О. І. Українська мова у воєнний час. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 14(82). С. 13–16.

УДК: 811.161.2

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4051-9910>

Web of Science Researcher ID: GLS-0924-2022

Петрів Ольга Іванівна,кандидат філологічних наук, викладач вищої категорії,
ЗВО «Університет Короля Данила»

УКРАЇНСЬКА МОВА У ВОЄННИЙ ЧАС

У статті проаналізовано специфіку статусу української мови й ставлення до неї, особливості її функцій і зміни у внутрішній структурі мови, зумовлені суспільно-політичною ситуацією в Україні, зокрема воєнною агресією російської федерації від 24 лютого 2022 року.

Мова є каталізатором суспільно-політичних реалій, тому притаманним їй способом відображає об'єктивні історичні зміни, що відбуваються в державі. Від початку війни національний медійний простір відмовився від російської як мови окупантів. Про свій перехід на українську в публічному й приватному житті заявили знаменитості (музиканти, блогери, ведучі та ін.) Відкрито чимало безкоштовних курсів державної мови для тимчасово переміщених осіб і для всіх охочих. У суспільстві відбувається так звана «лагідна українізація».

Російське воєнне вторгнення активізувало три надважливі функції української мови, значущість яких у мирний час була менш відчутною, а саме етнічну, ідентифікаційну та культурологічну, тобто за допомогою мови визначається належність людини до певної етнічної спільноти з властивими їй цінностями, системою поглядів і стереотипів. Показовим у цьому ключі є використання слів-шиболетів (паліяниця, нісенітниця, залізниця та ін.) для ідентифікації «свій-чужий».

Від початку війни відбулися зміни у внутрішній структурі мови, а саме збільшилась активність уживання воєнної лексики, з'явилися нові слова (орки, мордор, рашизм, путлер, кіберсолдати, е-могила, макронити та ін.), частково знято заборону на вживання obscenної лексики. Зазнала змін також правописна система, зокрема перебувають у процесі кодифікації норми написання з малої літери слів росія, рф, путін, москва та ін.

Ключові слова: українська мова, війна, українізація, функції мови, шиболет, неологізми, лайливі слова, правопис.

Olha Petriv,Candidate of Philological Sciences, Teacher of High Category,
King Danylo University

UKRAINIAN LANGUAGE IN WAR TIME

The article analyzes the specifics of the status of the Ukrainian language and the attitude to it, features of its functions and changes in the internal structure of the language due to the socio-political situation in Ukraine, in particular the military aggression of the Russian Federation on February 24, 2022.

Language is a catalyst for socio-political realities, so it reflects the objective historical changes taking place in the state in its specific way. Since the beginning of the war, the national media space has abandoned Russian as the language of the occupiers. Celebrities (musicians, bloggers, presenters, etc.) have announced that they would speak Ukrainian in public and private life. Many free state language courses have been opened for temporarily displaced persons and general public. The so-called "gentle Ukrainization" is taking place in our society.

The Russian military invasion has intensified three crucial functions of the Ukrainian language, which were less significant in peacetime, namely the ethnic, identification and cultural functions, i.e. language determines a person's belonging to a certain ethnic community with its inherent values, views and stereotypes. In this context, using shibboleths (palianytsia, nisenimytsia (nonsense), zaliznytsia (railway) etc.) to identify "friend or foe" is quite indicative.

Since the beginning of the war there have been changes in the internal structure of the language, namely more frequent use of military vocabulary, new words (Orcs, Mordor, rashysm, Putler, cybersoldiers, e-grave, to Macron, etc.), the ban on obscene vocabulary has been partially lifted. The spelling system has also undergone changes, some words, in particular russia, the russian federation, putin, moscow, and others, undergo the process of codifying the lowercase letters.

Key words: Ukrainian language, war, Ukrainization, language functions, shibboleth, neologisms, abusive words, spelling.

Статус і функціонування української мови – питання, яке цікавило дослідників у всі часи існування вітчизняної лінгвістичної думки. І це не випадково, адже будь-яка мова є каталізатором суспільно-політичного життя народу, вона притаманним їй способом відображає об'єктивні історичні зміни, що відбуваються в державі. Власне тому у всі часи знаходилися політичні перевертні, які пробували вплинути на мову, розуміючи її принципову роль як чинника самоідентифікації народу.

Найбільш яскраво цей процес можна простежити на прикладі української мови, яка пройшла величезну історичну дистанцію, зазнаючи на шляху від минулого до сьогодення численних утисків, переслідувань і заборон. Безумовно, російська воєнна інтервенція перевернула усе наше звичне життя з ніг на голову, змінивши розуміння себе як громадянина й патріота, а також своє ставлення до української мови як рідної і/або державної. Крім того, відбулися певні зміни в самій мові, її функціонуванні й статусі, які помітні вже зараз. Це все зумовлює **актуальність** нашої розвідки і її зв'язок з сучасними практичними завданнями українського мовознавства.

Зі здобуттям Україною незалежності з'явилася можливість вільно й об'єктивно проливати світло на статус української мови в суспільстві, на питання її навмисного винищення й цілеспрямованого втручання у внутрішній розвиток мови імперською і згодом радянською владою. Ці та інші проблеми соціолінгвістики дослідили у своїх працях В. Кубайчук (Кубайчук, 2004), Л. Масенко, О. Демська-Кульчицька (Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду, 2005), С. Очеретянко, Л. Рябець (С. Очеретянко, Л. Рябець, 2010) та інші. Однак питання впливу російсько-української війни на

розвиток української мови не мають достатнього висвітлення у мовознавчих працях з огляду на те, що проблема з'явилася нещодавно. Тому **метою** нашої розвідки є проаналізувати специфіку статусу української мови й ставлення до неї, особливості її функцій і зміни у внутрішній структурі мови, зумовлені суспільно-політичною ситуацією в Україні, зокрема воєнною агресією російської федерації від 24 лютого 2022 року.

Статус української мови й ставлення до неї. Мовне питання в незалежній Україні часто було предметом дискусій, спекуляцій, політичних інтриг. Балотуючись в президенти/депутати, виборні особи публічно озвучували своє ставлення до державної мови й статусу російської, здобуваючи політичні «бали» в оцінці свого електорату. Без сумніву, значний відсоток українців, на жаль, ставився щонайменше нейтрально до широкого використання російської мови в різних сферах суспільного й приватного життя, оскільки роками штучно створювана ситуація двомовності в Україні не минула безслідно.

Воєнна агресія чужинців докорінно змінила ставлення українців до української мови. «Місія» окупантів «защитать рускоязычных» учергове продемонструвала критичну необхідність використання української як єдиного способу ідентифікувати себе з Українською державою, з її принципами й цінностями. Саме тому за кілька місяців війни багато офіційних осіб й пересічних людей принципово почали використовувати державну мову в приватному й публічному вжитку. З радіо зникли російськомовні пісні, з телебачення (1+1, ICTV, СТБ, Новий канал та ін.) – російськомовні фільми, ведучі розмовляють виключно українською (наприклад, радіоефір популярної передачі «Хепі ранок» на хвилі 102.6 FM від часів створення був двомовним, зараз – виключно україномовний). Представники музичної культури, які значною мірою впливають на естетичні смаки молоді, також демонструють важливість державної мови як чинника консолідації нації. Зокрема публічно заявили про свій перехід на українську виконавці Володимир Дантес, Анна Трінчер, Оля Полякова, Алан Бадоев, Даша Астаф'єва. Цей список продовжують й інші знаменитості: Андрій Бедняков (телеведучий), Єгор Крутоголов (комік, керівник «Дизель Студіо»), Дар'я Квіткова (блогерка), Олексій Дурнев (телеведучий та блогер), Катерина Реп'яхова (блогерка і концертна директорка, дружина Віктора Павліка), Нікіта Добринін (ведучий, колишній «Холостяк»), Наталія Денисенко (кіноактриса) та інші¹.

Бажання вивчити українську мову й відмовитися від «язика» країни-агресорки демонструють звичайні українці. Саме тому у західних областях України, де знайшли свій тимчасовий прихисток тимчасово переселені із зони бойових дій люди, від початку воєнних дій відкрито безліч безкоштовних очних й онлайн-курсів української мови (наприклад, в Івано-Франківську «підтягнути» рівень володіння державною мовою можна на спеціальних заняттях, організованих при загальноосвітніх школах, а також при закладах вищої освіти – Університеті Короля Данила, Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, Івано-Франківському національному медичному університеті та ін.) Відбувається так звана «лагідна українізація», метою якої є легкий, плавний, ненав'язливий перехід на українську мову у повсякденному спілкуванні, а також зміна ставлення іншомовних людей до державної мови. У веб-магазині Chrome набирає популярності однойменне розширення «Легідна українізація», яке дозволяє зробити «свій» інтернет українським і збільшити частку української мови в Google, Facebook, LinkedIn та Wikipedia²

Особливості функцій української мови у воєнний час. Кожна мова виконує притаманні їй функції, забезпечуючи різноманітні потреби членів суспільства, яке вона обслуговує, а саме: комунікативну, номінативну, мислетворчу, експресивну, гносеологічну та інші. Російське воєнне вторгнення активізувало три інші надважливі функції української мови, значущість яких у мирний час була менш відчутною. Ідеться про *етнічну, ідентифікаційну та культурологічну* функції.

Сутність *етнічної* функції полягає в тому, що за її допомогою розпізнаються «члени тієї чи іншої етнічної спільноти, рівень їх згуртування й відмежування від інших лінгвокультурних спільнот» (Євтух, 2012: 316). Близькою до неї є *ідентифікаційна* функція, яка реалізує можливість людини через мову відчувати свій зв'язок з попередніми й наступними поколіннями, із сучасниками, бо у всіх спільний мовний «портрет», у якому відбито ті самі національно-естетичні, соціальні, ціннісні, культурні показники, і незнання мови може призвести до роз'єднання, відокремлення, міжнаціональних чи між-етнічних конфліктів.

Показовим у цьому ключі є кодове слово-пароль «*паланиця*», яке зараз знають навіть діти. Для виявлення російських загарбників чи диверсантів представники ЗСУ та інші сили оборони проводять своєрідний «тест» на «українськість»: вимовити слова з нетиповим для російської фонетичної системи м'яким звуком [ц], а саме: *паланиця, полуниця, нісенітниця, провідниця, залізниця, крамниця, рушниця, криниця* та інші. Це слова-шиболети, які стають каменем спотикання для чужинців і видають їхнє неукраїнське походження, адже в нашій мові звук [ц] в кінці слова зазвичай вимовляється м'яко (наприклад, *боєць, фахівець, знавець, петлиця, вулиця* та інші), а в російській – твердо (*боец, перец, улица* та інші). Складною для чужинців є також вимова слів на зразок *веселка, вештатися, непереливки, пуцьвірюнок, телепень, теревенити* та інші. Таким чином реалізуються етнічна й ідентифікаційна функції мови, які визначають її як інструмент розрізнення «свій – чужий». Однак тут є певний парадокс: для російських окупантів шиболетом мала би бути вся українська мова з її фонетичною, лексичною, граматичною системами, а не окремі слова. На жаль, наша двомовність тут укорте грає на руку ворогові.

Популярними серед українців є й інші способи розпізнати загарбників, а саме – поставити запитання, відповідь на які знають лише представники нашої культурної спільноти: «*Хто реве та стогне?*», «*Де знаходиться садок вишневий?*», «*Коли ревуть воли?*», «*Що роблять мертві бджоли?*», «*Які в нас олені-олені?*»³ і под. Ці та інші питання актуалізують *культурологічну* функцію мови, адже, щоб відповісти на них, треба жити в українському мистецькому контексті, який є

¹ Детальніше про це – див. на сайтах новин:

1) <https://tsn.ua/glamur/badoyev-dantes-byednyakov-hto-z-ukrayinskih-zirok-pereyshov-na-derzhavnu-movnu-vid-pochatku-viy-ni-2079382.html>;

2) <https://ranok.ictv.ua/ua/2022/05/20/zagovorili-solov-yinoyu-hto-z-zirok-pereyshov-na-ukrayinsku-pid-chas-vijni/>;

3) <https://www.unian.ua/lite/stars/nazvano-ukrajinskih-zirok-yaki-pereyshli-na-derzhavnu-movnu-11780328.html>;

² <https://chrome.google.com/webstore/detail/%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B0-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F/eipoboghmlkhpccgkcccccpcjcegj?hl=uk>

³ Детальніше – тут: <https://apostrophe.ua/ua/news/society/2022-02-28/kak-uznat-okkupanta-bez-palyanits-top-5-prostyih-voprosov-neponyatnyih-russkomu/260897>

близьким будь-якому громадянину ще зі шкільної парти. Мова, по суті, виступає своєрідним каталізатором, який виявляє духовно-естетичні цінності, світоглядну систему й стереотипи народу; вона прокладає місток між писемною й музичною традицією минулого й сучасного. Повнокровне існування мови у державі (тобто абсолютне домінування у всіх сферах суспільного й приватного життя) робить культуру народу спаяною, глибокою, самобутньою.

Показовим у цьому ключі є плавний перехід мистецького життя України на творення культури не лише українською мовою, а й з акцентом на найкращі зразки пісенно-літературної класики. Неабиякої популярності набула пісня «*Ой у лузі червона калина*», що виникла у часи Хмельниччини й була гімном українських січових стрільців. Її переспівав Андрій Хливнюк, лідер гурту «Бумбокс», у перші дні після російського вторгнення, а згодом виник співочий флешмоб за участю професійних й аматорських виконавців з України й усього світу. Оригінальним сучасним переспівом є пісня «*Думи*» Артема Пивоварова та Наді Дорофеевої, у якій відчутні алюзії на ліричний вірш Т. Шевченка «*Думи мої, думи мої...*» 1940 р. Російська загарбницька війна стала поштовхом до певного музичного вибуху, бо за кілька місяців були створені патріотичні пісні «*Човен*» гурту «Океан Ельзи», «Українська лють» Х. Соловій, «Героям» гурту «BEZ ОБМЕЖЕНЬ», «Повертайся живим» С. Тарабарової, «Заспіваймо пісню за Україну» О. Пономарьова, «Не твоя війна» А. Пивоварова, «Буде весна» Макса Барських та інші.

Зміни у внутрішній структурі мови. Мова – це дзеркало суспільно-історичного життя народу, тому вона швидко «реагує» на зміну повсякденних реалій її носіїв. Найгнучкішою і найсприятливішою для нововведень є лексична підсистема мови, тому саме вона першою «відгукнулася» на агресивний напад росії на нашу державу. За кілька місяців від початку повномасштабної війни відбулись такі зміни в лексичній підсистемі:

1. Збільшилась активність уживання воєнної лексики.
2. З'явилися нові слова (неологізми).
3. Частково знято заборону на вживання обценної лексики.

Воєнні реалії не тільки змусили змінити поведінку, але й активізували в лексичному обігу слова, які раніше вживались значно вужче – у професійній сфері військових чи для обслуговування історичних подій минулого. Ідеться про звичні вже, на жаль, *війна, повітряна тривога, комендантська година, світломаскування, сирена, окупант, колаборант, денацифікація, Збройні сили України, ленд-ліз, артобстріл, ракета, протиповітряна оборона, вибух, укриття, бомбосховище* та інші. У всіх на устах назви героїчних населених пунктів *Буча, Гостомель, Ірпінь, Бородянка, Маріуполь, Мелітополь, Чорнобаївка, Северодонецьк* та інші. За власними назвами *Буча, Чорнобаївка, Азовсталь, Маріуполь* закріпились символічні переносні значення: *Буча* – символ великих страждань, адже мешканці зазнали неймовірних вбивств, катувань, згвалтувань від російських нелюдів; *Чорнобаївка* – символ повторення того самого (як багатосерійність серіалу), адже в цьому населеному пункті більше двадцяти разів сили української оборони знищили велику кількість окупантів і їхньої техніки; *Азовсталь* – символ нескореності й незламності українських героїв-захисників, які до останнього боронили стіни цього заводу; *Маріуполь* – символ варварської політики, жорстокості й шалених руйнувань москвитів, у яких на меті – знищити, стерти з лиця землі все українське.

Українська мова за кілька місяців війни рясно поповнилась новими словами. Що цікаво, неологізми не є назвами нових предметів чи явищ, які з'явилися нещодавно; це більшою мірою новий погляд, новий ономазіологічний підхід до того, що вже було відомо раніше. Нові слова містять дуже багато емоційних характеристик, відображають гумор та іронію, образність й багату уяву українського народу, уміння робити змістовні узагальнення. Наприклад, для позначення воєнних злочинців з сусідньої держави замість нейтрального *росіяни*, розмовного *москалі* й зневажливого *кацапи* (букв. «різники») почали використовуватись *орки, рашисти, русня, свинособаки, z-окупанти*, а саму країну-агресора називають *мордор, ерефія*. Варто зауважити, що слова *орки* і *мордор* мають книжкове походження: їх взято з творів англійського письменника-фантаста Джона Толкіна «Володар перснів» та «Гобіт». *Орками* у романах були злі твариноподібні варвари-кочівники, дезорганізовані, з низьким інтелектом і ненавистю до всього світу, які нещадно вбивали, бо служили силам зла. Ця численна армія кровожерливих воїнів жила у країні *мордор*, яку знавці літературної класики асоціюють з Радянським Союзом і його наступницею – російською федерацією (Borenstein, 2014). Назва *рашисти* називає тих, хто сповідує *рашизм* – новітній термін, утворений поєднанням «*rossia*» (вимовна англійською – «*раша*») і «*фашизм*». Ним позначають ідеологію рф, а саме – бажання по-варварськи захопити території сусідніх держав, поширюючи ідеї «русского міра». Термін *рашизм* уже є у Вікіпедії, і його закликає поширювати Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики⁴. Назва *русня*, очевидно, є спільнокореневою до слова «*руській*»; *свинособаки* – від традиційної української лайливої лексики, де найганебніші назви – це «*свиня*», «*собака*», «*дідько*» і «*чорт*»⁵; *z-окупанти* – від символіки окупантів з відповідною літерою латинського алфавіту; *ерефія* – відабrevіатурна назва російської федерації.

Духовна скарбниця українського народу – мова – активно поповнилась словами *азовці* (мужні воїни, захисники заводу «Азовсталь»), *арестовлення* (повідомлення заспокійливого змісту), *IT-армія, кіберпартизани, кіберсолдати* (українські професійні програмісти, які блокують російські сервіси, застосунки, офіційні державні сайти, канали пропагандистських новин тощо), *диванні війська* (іронічний термін на позначення тих, хто не воює, але вважає, що знає, як це зробити найкраще), *є-ворог* (державна програма у застосунку «Дія», яка створена з метою повідомлення органам влади про розміщення окупантів), *є-могила* (жартівливий термін, який характеризує програму дій Збройних сил України щодо російських окупантів), *волонтерка* (гуманітарна допомога, яку організували й роздобули небайдужі добродійники), *затрідні* (нездійсненні, нереалістичні плани; цей новітній прислівник походить від фантастичних мрій агресорів захопити Україну за короткий термін), *макронити* (виявляти стурбованість і занепокоєння лише на словах, а не на ділі; походить від прізвища президента Франції) *путлер* (назва російського президента-злочинця, утворена поєднанням прізвищ диктаторів ХХ-ХХІ століть – *путіна* і *гітлера*), *путлер'югенд* (армія неповнолітніх, яку російське керівництво планує залучити у війні проти України), *тіток-війська* (про кадіривців, які активно висвітлюють свої «перемоги» у віртуальному просторі, але на полі бою не

⁴ <https://www.rada.gov.ua/news/razom/222804.html>

⁵ Інтерв'ю професорки Лесі Ставицької агентству «УНІАН»: <https://www.unian.ua/politics/104696-matyuki-v-ukrajinsku-movu-priyshli-ne-z-rosiji.html>

вирізняються героїзмом), *z-трофеї* (побутова техніка, предмети домашнього вжитку, коштовності тощо, які свідчать про матеріальне неблагополуччя й жадобу до легкої наживи z-окупантів) та іншими.

В англomовному розмовному просторі виникло слово *Ukrained* (букв. заукраїнити, зукраїнити), і воно зафіксоване у словнику сучасного сленгу Urban Dictionary (Urban Dictionary, 2022). Цим поняттям описують становище росії після безглузлого вторгнення в Україну, а саме ганьбу на міжнародному рівні, яка перейде в спадщину наступним поколінням.

Війна зумовила сильний емоційний сплеск: для вираження всього пласту переживань і почуттів замало літературних слів з притаманною їм експресивністю. Тому в частковий публічний обіг увійшли обценні слова, на вживання яких до війни було суворе табу відповідно до морально-етичних норм українців та громадського порядку. Фраза про «*руській ваєнний карабль*» і особливо напрямом, яким йому простелився шлях, облетіла весь світ. І не дивно, адже лайливе слово, ужите прикордонником з острова Зміїного, найточніше змогло передати, що думає українське суспільство про можливість здатися загарбникам. В екстремальній ситуації гостре, «непричесане» слівце «влучає» чіткіше в ціль. Замало літературних слів і для характеристики російського президента, тому ще до війни популярною була фраза «*путін – х*йло*» (звідси нова складноскорочена назва – *пуйло*). Відомою для всіх стала фраза бабусі, які з дуже точною експресивністю виразили своє ставлення до окупантів: «*Боже, яке к*нчене*». Уживання обценної лексики дає змогу знизити «градус» емоцій, виразити свій гумор і дотепність у критичній ситуації. Однак уважаємо, що часткова кодифікація обценної лексики у національному медійному просторі є тимчасовим явищем і зумовлена абсолютною неординарністю ситуації, у якій опинилась Україна.

Російське воєнне вторгнення зумовило зміни і в правописній системі української мови, а саме в правилах, що стосуються вживання великої/малої літери. Вони, як відомо, не базуються на внутрішніх характеристиках мови, а зумовлені екстралінгвальними чинниками. У медіапросторі, на офіційних сторінках державних органів і структур та в приватному спілкуванні від 24 лютого 2022 року пишуть з малої букви прізвища причетних до війни ворогів України, а також назву країни-агресора, її союзника, географічні назви, що є центрами прийняття загарбницьких рішень, а саме: *путін, медведєв, шойгу, росія, рф, білорусь, москва, кремль* та ін. Уважаємо, що таке написання не суперечить чинному Українському правопису, де зазначено, що якщо прізвища (імена) вжито зневажливо, їх пишемо з малої букви. Варто розширити цю норму вказівкою і про правопис географічних понять, пов'язаних з російськими окупантами, адже такі назви мають відчутний пейоративний відтінок, закріплені мовною практикою і визначені ментальними настановами українців. Написання з малої літери перебуває на стадії суспільного закріплення й кодифікації в мовних нормах.

Отже, українська мова зазнала багатьох зовнішніх і внутрішніх змін за кілька місяців повномасштабної російсько-української війни. Насамперед змінилося ставлення до неї в суспільстві, відбувається плавна й дуже необхідна відмова від російського слова, музики. Розширилися функції української мови, зокрема першорядними зараз є етнічна, ідентифікаційна й культурологічна. Воєнна лексика перебуває на піку активності вживання; виникли нові слова, що мають високий ступінь експресивності; частково й тимчасово знято суворе табу на вживання лайливої лексики в публічному просторі. Перебувають на стадії кодифікації нові правописні норми (написання з малої літери понять, пов'язаних з державою-агресором і її владною верхівкою).

Уважаємо перспективними подальші дослідження змін, що відбуваються в українській мові у зв'язку з російською агресією. Глибокий аналіз лінгвістичних явищ і становища мови у суспільстві суттєво доповнить загальноісторичні відомості й дасть змогу створити цілісну картину України у важкий час воєнних випробувань.

Література:

1. Євтух В. Б. Функція мови етнічна. *Етнічність: енциклопедичний довідник*. Київ: Фенікс, 2012. С. 316
2. Кубайчук В. Хронологія мовних подій в Україні: зовнішня історія української мови. Київ: К. І. С., 2004. 176 с.
3. Очеретянко С. І., Рябець Л. В. Заборона української мови. *Енциклопедія сучасної України* : у 30 т. Київ, 2010. Т. 10 : 3 – Зор. 712 с.
4. Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциду: документи і матеріали. Упоряд.: Л. Масенко, В. Кубайчук та ін. Київ, 2005. 399 с.
6. Borenstein E. The Eye of Sauron over Moscow, or, Revenge of the Orcs. URL: <https://jordanrussiacenter.org/news/eye-sauron-moscow-revenge-orcs/#.YqtVO6LP3IU>
7. Urban Dictionary. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Ukrained>

References:

1. Yevtukh, V. B. (2012). Funktsiya movy etnichna. In *Etnichnist': entsyklopedychmyy dovidnyk* (p. 316). Kyiv: Feniks.
2. Kubaychuk, V. (2004). *Khronolohiya movnykh podiy v Ukraini: zovnishnya istoriya ukraiyins'koyi movy*. Kyiv: K. I. S.
3. Ocheretyanko, S. I., & Ryabets', L. V. (2010). *Zaborona ukraiyins'koyi movy. Entsyklopediya suchasnoyi Ukrainy* : u 30 t. T. 10 : Z – Zor. Kyiv.
4. Masenko, L., & Kubaychuk, V. (Eds.). (2005). *Ukraiyns'ka mova u XX storichchi: istoriya lnhvotsydu: dokumenty i materialy*. Kyiv.
5. Borenstein, E. (2014). *The Eye of Sauron over Moscow, or, Revenge of the Orcs*. Retrieved from <https://jordanrussiacenter.org/news/eye-sauron-moscow-revenge-orcs/#.YqtVO6LP3IU>.
6. Urban Dictionary. (2022). Retrieved from <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Ukrained>.